

Dybeck. Han anser tydligen skrivningen högst otillfredsställande: »Någon skepnad (form) af $\text{F}\text{N}\text{F}\text{N}\text{F}\text{R}$ lærer väl icke kunna antagas i stället för $\text{F}\text{F}\text{F}\text{F}\text{N}\text{F}\text{R}$.» I det följande kom diskussionen, i vilken F. Dyrlund, S. Bugge, A. Kock, E. Wadstein och L. F. A. Wimmer deltog, att röra sig om formen **ontsuar** och dess förhållande till *Qzurr*, se Sm 37 (med där citerad litteratur) och *DGP: Azur*. U 276 är utan tvivel äldre än U 273, se nedan. Även innehållet ger vid handen, att så är förhållandet. Enligt U 273 resa Assur och Fulluge en minnessten åt sin broder Djärv (namnet är bortslaget men bör ha varit detta). Enligt U 276 resa alla tre bröderna stenen åt sin fader. **ontsuar** är sålunda en äldre form av namnet *Assurr*. Den motsvarar ett runsv. *Andsvarr*, urn. **Andsvarur*, sannolikt ursprungligen ett appellativum brukat som tillnamn. Urn. **andsvarur* torde vara ett nomen agentis 'han som ger svar, står till svars'; jfr isl. *andsvar*, n. 'svar, svaromål inför rätta, ansvar'. Just av namn kunna äldre och yngre former brukas vid sidan av varandra, till dess den ena vinner övervikt över den andra. I all synnerhet torde detta vara fallet, då namnets betydelse är genomskinlig. Den ursprungliga formen kan då när som helst friskas upp på nytt. Det är sålunda rätt rimligt, att namnet på samme person tecknas **ontsuar** U 276 och **asur** U 273 och 277. Att U 276 är ett eller annat årtionde äldre än U 273 och 277 torde därvid ha varit av mindre betydelse. Mannen kallades nog i vardagslag *Assurr* (kanske med nasalerat *a*), men man visste, att en mera vårdad form var *An(d)svarr*, och en omsorgsfull runristare kunde därför bruka denna form. I detta sammanhang kan det vara av intresse, att 14 **a** förefaller att ha inskjutits efteråt (se anmärkningarna till läsningen).

Faderns namn *Geirbiorn* är icke vanligt. Det förekommer endast ett 10-tal gånger i runinskrifter, se Sö 213.

Om »Hammarbyfamiljen» se U 277.

I inskriften förekomma flera ålderdomliga drag: skrivningarna **risa**, **stin**, **pir**, **kir** -, **uk**; skillnaden mellan **r** och **ṛ** iakttages; **o**-runan betecknar **a**: **ons**, **ot**, **ontsuar**. Ristningen hör till den intressanta grupp, som kan betecknas som ristningar i »Gunnarsstil», och visar slående överensstämmelser med t. ex. U 201. Brate för U 276 till runmästaren Gunnar (*Svenska runristare*, s. 24 f.).

277. Hammarby, Pickhus (Hammarby apotek), Hammarby sn.

Pl. 173.

Litteratur: B 109, L 422, D 2:91. J. Bureus, F a 6 s. 52 n:r 56, s. 53 n:r 56, s. 91 n:r 225 (Bureus' egen uppteckning), s. 167 n:r 21 (Rhezeliuss), F a 5 n:r 164, F a 1 s. 41, F a 13 s. 160, F a 14 s. 175, 177; Ransakningarna 1667—84; J. Peringskiöld, F 1 5:1 n:r 2, Monumenta 3, bl. 176; O. Celsius, SR 2, s. 108, 422, 432; UFT h. 5 (1876), s. 10; H. O. H. Hildebrand, Skrivelse till VHA Akad. den 24/7 1866 (ATA); E. Brate, Berättelse öfver en resa sommaren 1903 för undersökning och afbildning af runinskrifter (ATA), Anteckningar 1904 (ATA), Svenska runristare (1925), s. 110.

Äldre avbildningar: Peringskiöld, teckning (F 1 5:1); Hadorph och Peringskiöld, träsnitt (i F 1 5:1, Monumenta 3 och B 109); Dybeck, a. a.; Brate foto 1904 (ATA).

Runstenen står på Hammarby apoteks tomt, i backsluttningen 10 m. V om byggnadens nordvästra hörn.

Enligt Bureus, som besökte stenen bl. a. den 22 april 1613, stod den »Millan Hammarby och Rotebro. näst wtan Ham:by gärdet wid vägskalet» (F a 6). Rhezelius anger platsen: »Widh store Allmännewägen i Wijks¹ skildnan och wid Hammarby Södre gärdshörnet.» Enligt F a 5 stod stenen vid Hammarby by »sunnan gärdet». Denna runstenen och U 276 åsyftas i *Ransakningarna*, då där meddelas: »Wijd Hammarbybyn 2:ne Runasteenar medh Rijtade bookstäf-

¹ Överstruket och ändrat till »Vägh».

wer medh(!) dess Signification, weet eller förstår ingen.» Peringskiöld (F 1 5: 1): »Hammarby Kyrkeby ägor straxt uthom Sudra gärdet wijd almanwägen.» *Bautil*: »Vid stora landsvägen.» Celsius, som läste inskriften den 16 augusti 1727, antecknar om stenens läge: »Pickhus Krog wid Landsvägen till Stockholm $\frac{1}{2}$ mihl från Rotebro, på Upsala sidan.» Ett par månader tidigare hade han passerat platsen och då antecknat: »Hammarby Sn Pickhus Krog, i backen mitt öfver vägen En grof sten, med många skoflor, dock äro runorna temlig behållne. Kunde ej afskrifvas för hastighets skull den 22 juni 1727.» H. Hildebrand, som såg stenen 1866, skriver: »Stenen vid Pickhus står halflutad mot en kulle med ett stort afslaget stycke bakom sig. Han var, när jag ditkom, alldeles öfverhöljd af gödsel, hvilken på min tillsägelse borttogs med största beredvillighet. Stenen borde under sakkunnig persons tillsyn resas och det afslagna stycket, om möjligt, fastsättas. Denna åtgärd är af så mycket större vikt, som den skulle

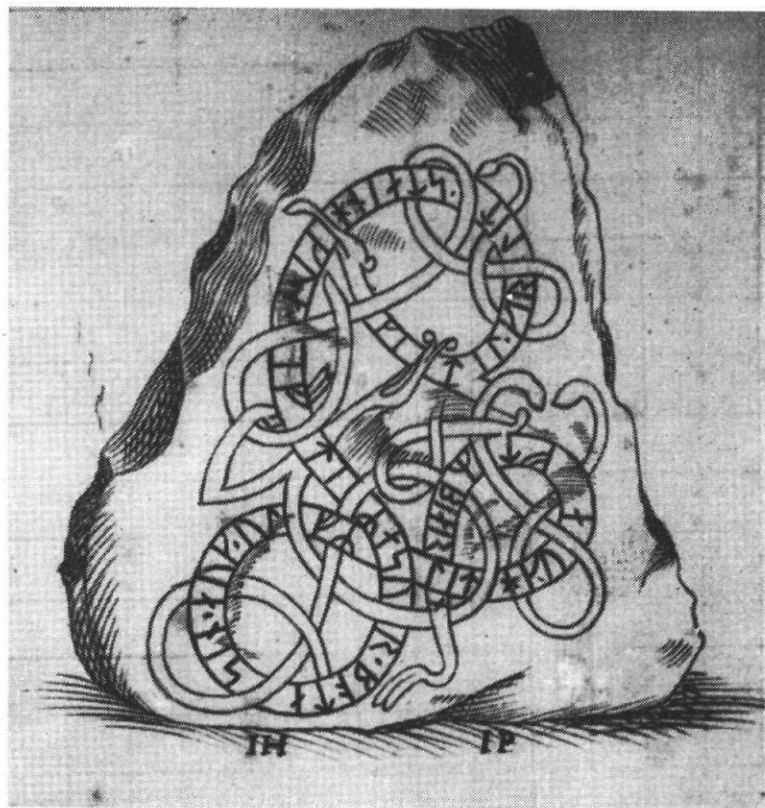

Fig. 282. U 277. Hammarby, Pickhus (Hammarby apotek), Hammarby sn. Efter teckning av Peringskiöld.

ådraga sig och runvården i allmänhet uppmärksamhet af de många bönder, som dagligen låta sina dragare rasta vid Pickhus.» — Dybeck: »Denna nedre del af en i Bautil illa återgifven ristning är å en sten, som förr varit på Hammarby bys södra gärde, men nu står vid landsvägen och lägenheten Pikhus under Holmen, hvilken gård omfattar forna Hammarbys hela eguområde.» — I sin »Berättelse» för år 1903 omtalar Brate, att runstenen »stod i ett trädgårdsland i trädgården vid apoteket med ristningen åt landsvägen men skild därifrån genom en häck, som gör det omöjligt att fotografera runstenen framifrån. Apotekaren har till akademien ingifvit ansökan om att få flytta upp runstenen på en backslutning i trädgården, där den skulle få stå i fred och blifva lätt åtkomlig. Det felande toppstycket skall finnas nedgräfdt bakom stenen.» Enligt hans »Anteckningar» 1904 uppflyttades runstenen »1903 från sin förra plats på ett planteringsland invid landsvägen i trädgårdens nordöstra hörn med vederbörligt tillstånd» till sin nuvarande plats. Den som begärt tillstånd att flytta stenen var dåvarande apotekaren i Hammarby, E. Ljungkrantz. Efter flyttningen skriver han 1903 till Akademien bl. a. »Jag utlofvade att hopsätta det lösa toppstycket med stenens hufvuddel och detta har jag äfven gjort så godt sig låta görer, då det ännu fattas en kilformig bit till stenens högra hörn. Det ser ej prydligt ut med denna öppning å stenens öfre del och är dermed ej något att göra, då jag förgäfves sökt finna äfven denna del. Om därför någon från Akademien vid ett tillfälle kunde taga del af stenens nuvarande läge och utseende samt vidare ordnande vore ju bäst. Mycket arbete har härmed varit förenadt.» Ännu saknas stenens övre högra del. Eljest är ristningen relativt väl bevarad.

Röd granit. Höjd 1,80 m., bredd 1,45 m.

Inskrift (med det inom [] supplerat efter äldre läsningar):

ketilkir · l[it] · stain · hkua · iftir · asur · bota sin · auk · ulfr · lit · hkua · iftr · biarn
5 10 15 20 25 30 35 40 45 50 55

Kætilgær[ð]r l[et] stæin haggva æftir Assur, bonda sinn, ok Ulfr let haggva æftir Biorn.

»Kättilgärd lät hugga stenen efter Assur, sin make, och Ulv lät hugga efter Björn.»

U 276.

U 273.

U 277.

Fig. 283.

Till läsningen: I 2 **e** finnes en fördjupning på hst i höjd med men något t. h. om dess mittpunkt; sannolikt huggen. 7 **i** är ej stunget. Efter 9 **l** är 17 cm. av slingan förlorad. I 17 **h** korsas bst varandra ett stycke t. h. om hst. 20 **a** är något skadat genom flagring. 21 **i** har mitt på hst en svag, rund fördjupning; troligen ej huggen. I 35 **i** är hst skönjbar i undre kanten av en flagring. Denna har också skadat den följande runan 36 **n**, i vilken bst t. v. om hst gått förlorad. 45 **i** är ej stunget. 51 **i** är otydligt på grund av flagring. I 53 **t** äro bst svaga. Efter 53 **t** korsas runslingan av en smalare ormslinga. Naturligtvis kan endera av dennas kantlinjer läsas som ett **i**, varigenom man får den regelbundna formen **iftir**. Men då ristaren för övrigt icke har utnyttjat ornamentslinjer som hst för runor, har denna runa ej upptagits i läsningen. 8 cm. efter 59 **n** finnes en fördjupning, som ej är huggen. — Bureus: Inga sk utsättas; 2 **i**, 10—11 **it**, 30 **p** (senare rättat till **b**). — Rhezelius: Sk ha i regel korsform. 2 **i**, 10—11 **it**, 17 **r**; 18 har formen **ſ** och ser sålunda ut som en binderuna (*ak*); på samma sätt tecknas 48 **k**, som också förekommer i ordet **hkua**. 19 **l**; sk efter 59 **n**. — Peringskiöld: 2 **i**; sk efter 5 **l**; sk saknas efter 8 **r**; 10—11 **it**; sk saknas efter 16 **n**, 25 **r**, 43 **r**, 46 **t**, 50 **a** och 54 **r**; 51 **i** saknas. — Dybeck (runorna 10—20 saknas): Sk efter 5 **l**; sk saknas efter 46 **t**; 51 **i** saknas.

1—7 **ketilkir** torde åsyfta ett eljest icke belagt kvinnonamn *Kætīgærðr*. **ð** skulle, om antagandet är riktigt, ha fallit mellan de båda *r*-ljuden. Samma utveckling möter troligen i t. ex. skrivningen **ikiker** för *Ingigærðr* i U 108 och möjligen i **igiker** i Sö 35. (Brate skriver där visserligen, att »**igiker** måste ju vara mansnamnet *Ingigēr*», men han tillägger, att »dess ställning i början av den andra inskriften av två samhöriga är sådan, att man där snarare väntar namnet på en moder, än på en fader».)

Den Assur, som här omtalas, är med all sannolikhet samme man som nämnes i U 273 och 276.

Av Hammarbysläkten känna vi sålunda nu genom dessa tre runstenar följande medlemmar:

Gerbjörn		
Djärv	Assur (Andsvar) (g. m. Kättilgärd)	Fulluge
Illuge	?	
	Ulv Björn	

Av de tre bröderna, Gerbjörns söner, har Djärv dött tidigast; han torde ha varit den äldste, eftersom han i U 276 nämnes först. Möjligt är, att Fulluge dör före Assur, då han icke omnämnes i U 277. I vilket förhållande Ulv och Björn ha stått till Assur, kan ej med full visshet avgöras. Troligen äro de hans söner.

Så betraktade ge oss Hammarbystenarna ett värdefullt exempel på runinskrifternas utveckling under en mansålder. Tidsavståndet från den äldsta inskriften (U 276) med dess ålderdomliga drag ned till den yngsta (U 277), som redan antyder runstensstilens upplösning, kan icke vara längre än en mansålder. Utvecklingen över den vackra »klassiska» stilen i U 273 har gått utomordentligt fort. Den period, under vilken den stora mängden av uppländska runinskrifter tillkom, har varit kort — på sin höjd ett femtiotal år.

278. Nibble, Hammarby sn.

Pl. 182.

Litteratur: S. B. F. Jansson, Fyndrapport (ATA).

Avbildning: Jansson foto (ATA).

En del av en runsten påträffades 1939 på Nibble mark. Fragmentet befinner sig med all sannolikhet på ursprunglig plats, 500 m. SV om Dyvinge, 400 m. NNÖ om Nibble, 20 m. N om vägen mellan dessa gårdar. Det står i södra kanten av en långsträckt, björkbevuxen kulle. Flera forngravar finnas i omedelbar närhet. Fragmentet utgör rotändan av en runsten. Ristningen är tydlig.

Granit. Höjd 0,75 m., bredd 1 m.

Inskrift:

(vänstra slingan) **aust** (högra slingan) **n · fap**

Øyst[æinn]? ... *... faðu[r]? ...*

»Östen fader ...»

Till läsningen: 4 **t** har skadats i toppen, varvid högra bst och en del av den vänstra ha gått förlorade. Av 5 **n** synes i stenens högra kant endast spår av hst; bst är bevarad t. h. om hst.

Inskriften, som tydligen har varit ganska omfattande, kan numera ej utfyllas. Runorna 1—4 kunna utgöra början till det vanliga mansnamnet *Øystæinn*. Detta är, huvudsakligen därför att inskriften troligen börjat nedtill med vänstra slingan, sannolikare än att man här skulle ha det likaledes vanliga adv. *austr* »öster».

279. Skälby, Hammarby sn.

Pl. 171.

Litteratur: B 115, L 428, D 2:82. J. Bureus, Monumenta Sveo-Gothica (3. uppl. 1664) n:r 42 b, F a 6 s. 99 n:r 25 (Aschaneus), s. 167 n:r 20 (Rhezeliuss), F a 5 n:r 169, F a 1 s. 42; J. Peringskiöld, F 1 5:1 n:r 1, Monumenta 3, bl. 179; P. Dijkman, Historiske Anmärkningar (1723), s. 165 f.; O. Celsius, SR 1, s. 291, 2, s. 619; H. O. H. Hildebrand, Skrivelse till VHAkad. den 24/7 1866; R. Dybeck, Berättelse för år 1867 (ATA); UFT h. 5 (1876), s. 10 f.; E. Brate, Berättelse öfver en resa sommaren 1903 för undersökning och afbildning af runinskrifter (ATA), Anteckningar 1907 (ATA), Sverges runinskrifter (1922), s. 79, Svenska runristare (1925), s. 104.

Äldre avbildningar: Bureus, Monumenta Sveo-Gothica 1664; Peringskiöld, teckning (F 1 5:1); Hadorph och Peringskiöld, träsnitt (i F 1 5:1, Monumenta och B 115); Dybeck, D 2:82; Brate foto 1907 (ATA), återgivet i Nordisk Familjebok, 2. uppl., bd 23, sp. 1218.

58—42683. *Upplands runinskrifter*.